

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نظام نیمه آزادی حقوق کیفری ایران

تالیف
اردوان بایوردی

انتشارات قانون یار

۱۳۹۶

سرشناسه	: بایبوردی، اردوان، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: نظام نیمه آزادی حقوق کیفری ایران / تألیف اردوان بایبوردی.
مشخصات نشر	: تهران: انتشارات قانون یار، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۷-۸۳-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۹۷.
موضوع	: مجازات‌های جایگزین زندان -- ایران
موضوع	: Alternatives to imprisonment -- Iran
موضوع	: حقوق جزا -- ایران
موضوع	: Criminal law -- Iran
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۶ ب ۲ن ۶/۳۹۶۲/۶ KMH
رده بندی دیویی	: ۵۵/۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۶۶۴۳۴۹

انتشارات قانونی یار

نظام نیمه آزادی حقوق کیفری ایران

تألیف: اردوان بایبوردی

ناشر: قانون یار

ناظر فنی: محسن فاضلی

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۶

شمارگان: ۱۱۰۰ جلد

قیمت: ۱۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۰۷۷-۸۳-۱

مرکز پخش: تهران، میدان انقلاب، خ منیری جاوید، پلاک ۹۲

تلفن: ۶۶۹۷۳۹۶۰ کتابفروشی رسولی (چراغ دانش سابق)

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۱.....	فصل اول
۱۱.....	ماهیت و مبانی نظام نیمه آزادی
۶۳.....	فصل دوم
۶۳.....	شروط و اقدامات لازم در نظام نیمه آزادی
۸۱.....	فصل سوم
۸۱.....	مقایسه نظام نیمه آزادی با موارد مشابه در کشورهای توسعه یافته
۹۷.....	منابع و مآخذ

مقدمه

یکی از ابزارهای سیاست جنایی نهادهایی است که راه را برای بازگشت بزهکاران به جامعه هموار می‌کند. کیفر زندان هرچند فی حد ذاته فرصتی است که آمادگی لازم را برای این بازگشت پدید می‌آورد و زندانی را در آستانه ورود به اجتماع از توانایی سازگاری دوباره برخوردار می‌سازد، اما نباید فراموش کرد که محیط زندان با تمام امکانات بازپروری نظیر حرفه‌آموزی، سوادآموزی و ... محیطی است اصولاً توان‌گیر و انس به آن به‌ویژه در محکومیت‌های درازمدت بزهکار را به هنگام خروج از زندان با دشواری‌های سازگار پذیری مواجه می‌کند. لذا، از یک قرن پیش کیفرشناسان بدین فکر افتادند که جنبه‌های آسیب‌زننده کیفرهای سالب آزادی را کاهش دهند و پاره‌ای از تدابیر اصلاحی را که در محیط عادی امکان به ثمر رسیدن آن بیشتر است، جایگزین تدابیر همانند در محیط زندان کنند. روش نیمه آزادی امروزه در بیشتر کشورها به تدریج گسترش یافته است حاصل این تلاش‌هاست.

پیدایش روش نیمه آزادی مدیون اجرای نظام تربیتی ویژه‌ای است که در اصطلاح کیفرشناسان به‌نظام ایرلندی یا نظام تدریجی^۱ معروف است. این نظام نخستین بار در سال ۱۸۲۸ میلادی به ابتکار وزیر درياداری فرانسه هیددونوویل^۲ درباره محکومان به زندان بکار بسته شد. سپس در سال ۱۸۴۰ به‌وسیله دریایی انگلیس بنام ماکونوچی^۳ در

^۱ Systeme Progressif

^۲ Hyde de Neuville

^۳ Maconochi

جزیره نورفولک^۱ به اجرا درآمد و سرانجام از آنجا که نتایج سودمندی به بار آورد در سال‌های ۱۸۵۰ به وسیله والتر کوفتون^۲ در مقیاس گسترده‌تری در ایرلند به اجرا گذاشته شد. به طور خلاصه در این نظام محکومان به زندان با طی مراحل تدریجی و با اطمینان از پیشرفت‌هایی که در وضع روحی اخلاقی آن‌ها پدید آمده، رفته‌رفته آمادگی لازم را برای پذیرش آزادی مشروط سرانجام آزادی کامل کسب می‌کنند.

این مراحل عبارت‌اند از گذر از زندان مجرد به هنگام شب و انجام کار انفرادی به هنگام روز، سپس انجام کار دسته‌جمعی در روز و گذراندن شب در زندان انفرادی (نظام ابورنی^۳) سرانجام آزادی مشروط که با مراقبت‌های لازم همراه است. روش نیمه آزادی مانند پلی پیش از آنکه محکومان به زندان از امتیازات آزادی مشروط بهره‌مند شوند دوران زندان را به دوران آزادی متصل می‌کند. در این روش محکومان به زندان روزها در بیرون از زندان به کار می‌پردازند و شب‌ها دوباره به زندان بازمی‌گردند. معمولاً محل سکونت این گروه از زندانیان از دیگران جداست و بیشتر به محل اقامت خانوادگی آن‌ها شبیه است. در نظام جدید زندانبانی که اعطای نیمه آزادی بیش از پیش به طور مستقل متداول است محکومان به زندان اجازه دارند ایام تعطیل و تعطیلات آخر هفته را در بیرون از زندان بگذرانند.

میزان تأثیر مجازات‌ها بر اصلاح مجرمین، مهم‌ترین هدف مکاتب کیفری جدید از اجرای مجازات‌ها است. با توجه به موارد منفی متعددی که مجازات حبس به دنبال خود

Norfolk^۱.

Sir Walter Cofton^۲.

Systeme auburnien^۳.

دارد، کیفر شناسان سعی کرده‌اند با کاهش ابعاد منفی کیفر های سالب آزادی، پاره‌ای از تدابیر اصلاحی را جایگزین آن کنند که روش نیمه آزادی حاصل این تلاش‌ها است. در این تحقیق تأثیر نظام نیمه آزادی بر بهبود شرایط اجتماعی و تأثیر آن در مصادیق سیاست‌های حبس زدای مورد بررسی قرار گرفت. روش تحقیق موضوع، به شکل کتابخانه‌ای و شکل مطالعه نیز به صورت تحلیلی، توصیفی و تطبیقی بود. با بررسی چارچوب بحث و مبانی نظام نیمه آزادی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ و شروط و اقدامات لازم در نظام نیمه آزادی و همچنین مقایسه نظام نیمه آزادی در قانون مجازات اسلامی مصوب ۹۲ با موارد مشابه در قوانین دیگر کشورهای توسعه یافته نتیجه گرفته شد برای زندانیان با بیش از ۱۰ و کمتر از ۱۵ سال محکومیت، به شرط رفتار مناسب در طول دوران محکومیت، و به درخواست زندانی و تشخیص دادگاه، امکان اجرای نظام نیمه آزادی ممکن شود.

فصل اول

ماهیت و مبانی نظام نیمه آزادی

مقدمه

زندان مجازاتی پذیرفته شده و غیرقابل انکار در تمامی جهان است. نظریه‌های مختلف کیفری فواید و مضرات فراوانی را برای این مجازات برشمرده‌اند. در همین خصوص نهادهای مدرن کیفری تلاش می‌کنند تا با اعمال نهادهای نوین از مضرات مجازات زندان برای فرد، خانواده او و جامعه کاسته و بر نکات مثبت این مجازات برای اصلاح مجرم بیفزایند.

نظام نیمه آزادی یکی از این نهادهای نوین حقوق کیفری است که در آن با آزادی نیمه‌وقت مجرم موافقت شده اما بر نظارت دائمی بر او تأکید می‌شود. این روش از یک سو ثبات خانوادگی مجرم را حفظ کرده و اصل فردی بودن مجازات‌ها را تضمین می‌کند و از سوی دیگر اصلاح گام به گام مجرم را در دستور کار قرار می‌دهد. نظام نیمه آزادی یکی از نهادهایی است که قوانین کیفری نظام‌های مدرن حقوقی از آن برای تنبیه مجرمان به گونه‌ای که آنان کمترین فاصله را از اجتماع گرفته و بیشترین فایده را برای اجتماع داشته باشند، استفاده کرده‌اند.

فصل هفتم بخش دوم قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲ نیز در دو ماده به تبیین نظام نیمه آزادی پرداخته است. ماده ۵۵ این قانون، نظام نیمه آزادی را شیوه‌ای دانسته که بر اساس آن محکوم می‌تواند در زمان اجرای حکم حبس، فعالیت‌های آموزشی، حرفه‌آموزی، درمانی و نظایر این‌ها را در خارج از زندان انجام دهد. در این ماده نظارتی مستمر برای اجرای این شیوه در نظر گرفته شده و مقرر شده است که اجرای

این فعالیت‌ها زیر نظر مراکز نیمه آزادی صورت گیرد که در سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی تأسیس می‌شود.

ماده ۵۶ این قانون نیز محدوده تصمیم‌گیری قضات را برای حکم به نظام نیمه آزادی برای مجرمان مشخص کرده و محکومان قطعی به حبس‌های تعزیری درجه ۵ تا ۷ را مشروط به گذشت شاکه، سپردن تأمین مناسب، عهد به انجام یک فعالیت شغلی، مشارکت در ادامه زندگی خانوادگی و درمان اعتیاد یا بیماری محکوم با رضایت وی، مشمول این نظام قرار داده است.

گفتنی است که این ماده قانونی، محکومانی را که دوره حبس آنان به میانه رسیده نیز از نظر دور نداشته و مقرر کرده که این محکومان نیز می‌توانند در طی دوره تحمل مجازات در صورت دارا بودن شرایط قانونی، صدور حکم نیمه آزادی را تقاضا کنند و دادگاه موظف به رسیدگی خواهد بود.

در نظام نیمه آزادی کسی که محکوم به تحمل حبس در مدت مشخص می‌شود، در این مدت در واقع نیمی از مجازاتش را متحمل می‌شود. به‌طور مثال محکوم شب‌ها در زندان است و یک‌زمان مشخصی را در بیرون از زندان می‌گذراند و یا در روزهای تعطیل به زندان می‌رود.

ماهیت نظام نیمه آزادی

تعریف نظام نیمه آزادی

نظام نیمه آزادی یکی از این نهادهای نوین حقوق کیفری است که در آن با آزادی نیمه‌وقت مجرم موافقت شده اما بر نظارت دائمی بر او تأکید می‌شود. این روش از